

STAV PŘÍRODY V EVROPSKÉ UNII V ROCE 2015

MICHAEL HOŠEK

EVROPSKÁ AGENTURA PRO ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ (EEA) VYDALA V KVĚTNU TOHOTO ROKU ZPRÁVU O STAVU PŘÍRODY V EU (V ORIGINÁLE STATE OF NATURE IN THE EU). I KDYŽ BY SE MĚLO JEDNAT O DOPOSUD NEJPŘESNĚJŠÍ A NEJOBSAŽNĚJŠÍ SOUHRN O STAVU BIODIVERZITY V EVROPĚ, PŘÍLIŠ POZORNOSTI U NÁS NEVYVOLAL. POJĎME SE PODÍVAT, NA ČEM SE ZAKLÁDÁ, CO ŘÍKÁ A JAK JE MOŽNÉ JEHO VÝSLEDKY UPLATNIT V PRAXI.

Ing. MICHAEL HOŠEK

V Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR byl odpovědný za praktickou implementaci evropské legislativy a dokumentaci ochrany přírody včetně sledování jejího stavu (monitoringu). V současnosti je konzultantem v mezinárodních projektech, členem Rady Světového svazu ochrany přírody (IUCN), vicepresidentem EUROPARC Federation a koordinátorem její sekce Central and Eastern Europe.

CO ZPRÁVA O STAVU PŘÍRODY V EU HODNOTÍ?

Zpráva hodnotí, jednoduše řečeno, druhy a přírodní stanoviště uvedené ve vybraných přílohách směrnice o stanovištích a všechny druhy pravidelně se vyskytujících ptáků dle směrnice o ptácích (ty však nově až od roku 2013). Zpráva je sloučeným výsledkem reportů (hodnotících zpráv), podávaných v šestiletých periodách členskými státy EU pro každý předmětný druh a typ přírodního stanoviště dle uvedených směrnic. Současné výsledky hodnotí stav na území 27 členských zemí vyjma Chorvatska, které do EU vstoupilo teprve před dvěma lety. Důležité je samozřejmě také sdělit nejen co se hodnotí, ale také proč: zprávy by měly indikovat, jak je EU úspěšná při naplňování své Strategie EU v oblasti ochrany biologické rozmanitosti do roku 2020. Jedinými nástroji, které EU v této oblasti má, jsou totiž pouze výše zmíněné směrnice.

Hodnotící zprávy byly členskými státy včetně ČR vypracovány pro druhy a typy přírodních stanovišť dvakrát: poprvé v roce 2007 (pro periodu 2001 - 2006) a následně v 2013 (perioda 2007 - 2012). Metodika sice byla pro druhou periodu upravena, avšak způsobem, který umožňuje srovnání s předchozími obdobími. O vývojových tendencích si zatím nemůžeme udělat přesnou představu, a to až do roku 2020, kdy bude dokončeno třetí kolo hodnocení.

U nás byly výsledky hodnotících zpráv průběžně publikovány v časopise *Ochrana přírody* (za první i za druhé období), a zároveň použity jako základ některých souhrnných hodnocení na národní úrovni

(např. *Příroda a krajina ČR – zpráva o stavu 2009*). Bez ohledu na pravidelnou medializaci jsou u nás často tyto zprávy považovány za výstup doposud neexistujícího „monitoringu Nature 2000“. To je zásadní nepochopení, které je až překvapivě úspěšným memem. Fakticky se totiž vyhodnocuje stav předmětných fenoménů (tj. druhů a přírodních stanovišť) v celém jejich areálu, nejen lokalitách Nature 2000. Stav se hodnotí na území celého státu.

Konkrétně se pro každý druh a přírodní stanoviště reportuje kromě obecné popisné části hodnocení tzv. stav z hlediska ochrany a jeho trend. Pro hodnocení stavu z hlediska ochrany je používán uživatelsky přívětivý semafor, ve kterém zelená znamená stav příznivý (Favourable), oranžová stav méně příznivý (Unfavourable – inadequate) a červená stav nepříznivý (Unfavourable – bad). Vedle toho je možné hodnotit šedivě stav také jako neznámý (Unknown). Celkové hodnocení stavu pro každý fenomén je založeno na dílčích hodnotách, kterými jsou pro přírodní stanoviště: rozšíření (současné), potenciální (ideální) areál, rozloha, vlivy a hrozby, struktura a funkce a budoucí vyhlídka. U druhů se namísto rozlohy určuje velikost populace. Státy zároveň dodávají informace, zda se trend v případě, že je nepříznivý, zlepšuje (improving), je stabilní (stable), zhoršuje se (deteriorating) nebo je trend neznámý (unknown).

U ptáků bylo hodnocení provedeno poprvé až v roce 2013 a výstup má jinou podobu. Výsledkem je hodnocení v jedné z následujících kategorií: stav dobrý či zajištěný (Secure), téměř ohrožený či zhoršený

V článku necituji některé informace záměrně (např. čísla směrnic) a stejně tak necituji zdroje, na které se snažím odkazovat přímo v jejich elektronické a dostupné podobě. Věřím, že to text alespoň trochu odlehčí a zájemci o detailní informace si je budou schopni lehce dohledat sami.

(Near threatened, Declining or Depleted), ohrožený (Threatened) nebo neznámý (Unknown). I v tomto případě dodávají státy informaci o tom, zda je trend populace rostoucí (increasing), stabilní (stable), klesající (declining) nebo neznámý.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

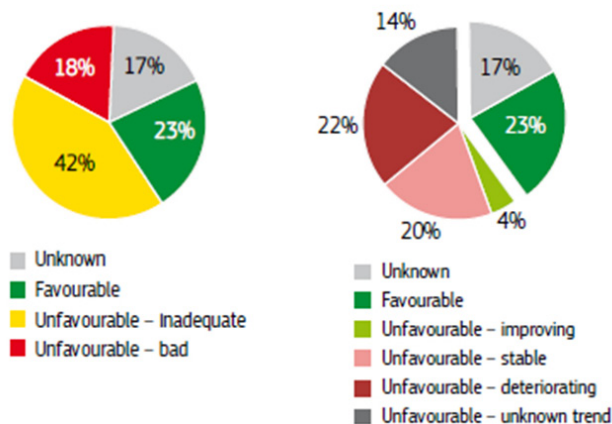
- **stav biodiverzity v EU se interpretuje prostřednictvím předem vybrané skupiny fenoménů, a to těch zpravidla ohrožených či jinak výjimečných (např. endemitů);**
- **hodnotí se jejich stav v celém jejich areálu, tj. není omezen soustavou Natura 2000;**
- **jedná se o metodicky jednotný postup, aplikovaný stejným způsobem všemi člen-skými státy (tj. výsledky je možné extra-polovat na evropskou úroveň).**

SOUČASNÝ STAV

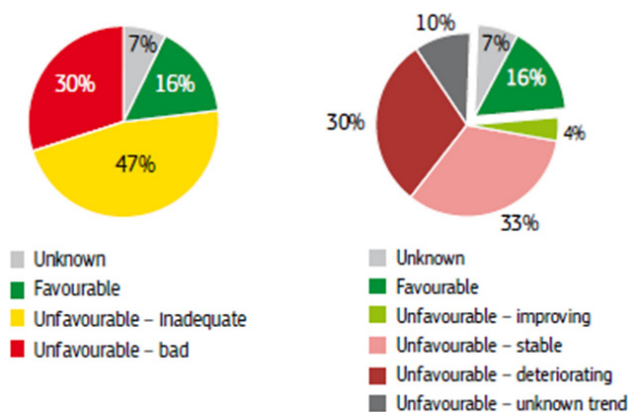
Zpráva je na svých 173 stranách velmi ob-sáhlá a detailní a cílem tohoto textu není překládat výsledky do obecnější formy. Zároveň jsou veškeré výstupy k dispozici na stránkách EIONET. Konkrétně report dle směrnice o ptácích v souhrnném znění [zde](#) a hodnocení druhů a typů přírodních stano-višť [zde](#). Tam si lze velmi přehledně filtrovat informace dle vlastních požadavků. Proto se budu soustředit jen na hlavní závěry.

Na celém kontinentu bylo hodnoceno 1200 druhů rostlin a živočichů, 450 druhů ptáků a 230 typů přírodních stanovišť; v ČR 273 druhů rostlin a živočichů, 50 druhů ptáků a 93 typů přírodních stanovišť. Jediný stát, který neodevzdal data, bylo Řecko. Česká republika cíleně odevzdala data o ptácích jen pro druhy, pro které jsou u nás vyhla-šovány ptačí oblasti (důvody k tomu jsou jiným tématem). Jak ze zprávy, tak z dat a informací na stránkách EIONET je zřejmé, že se jedná o velmi obsáhlé hodnocení, které nemá v oblasti biodiverzity v Evro-pě obdoby. **I když je podrobnost a kva-lita výsledků velmi vysoká, je třeba také poznamenat, že státy hodnocení provádí stále spíše formou expertního hodnoce-ní (např. kulatých stolů) a odhadů, než použitím exaktních hodnotících metod.** Je to proto, že na většině území EU stále neprobíhá metodicky jednotný a pravidelný monitoring a data jsou pro hodnocení zís-kávána z různých zdrojů. Česká republika je v tomto směru se svým sledováním stavu biotopů a druhů, koordinovaným Agentu-rou ochrany přírody a krajiny ČR, světlou výjimkou.

Následující dva grafy porovnávají výsledky hodnocení pro období 2001 - 2006 (nalevo) a pro 2007 - 2012 (napravo). Pro druhy živočichů a rostlin je hodnocení a jeho srovnání pro jednotlivé periody následující (veškeré grafy jsou převzaty z Natura 2000 Newsletter, no. 38, June 2015):

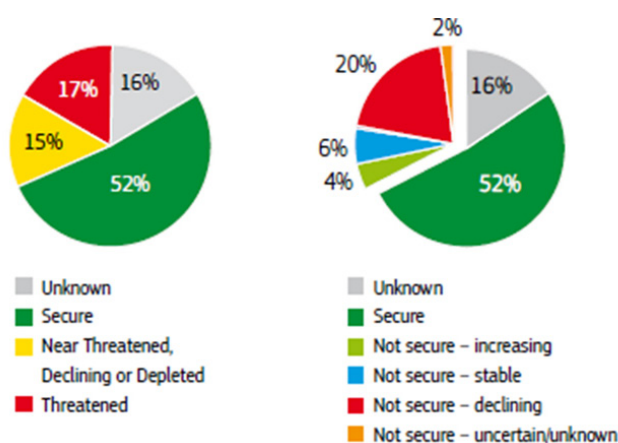

Pro typy přírodních stanovišť jsou výsledky zde:

Hodnocení v širší škále pro druhé období je dáno změnou a zpřesněním metodiky. Při podrobnějším pročení je ale jasné, že se **stav oproti předchozímu období v případě druhů i stanovišť nijak zásadně nezměnil**. Poměry mezi kategoriemi zůstávají přibližně stejné. Změny v hodnocení jsou většinou způsobeny zpřesněním metodiky a získáním dalších dat pro hodnocení. Většina výsledků však prakticky nedoznává změně. Pokud ano, stav druhů a přírodních stanovišť se spíše zhoršuje, než zlepšuje. Totéž se týká i České republiky.

Pro ptáky je výsledek hodnocení pro období 2007 - 2012 zde:

Levý graf ukazuje stav populací, pravý trendy. I když se stav může zdát na jednu stranu lepší než u ostatních druhů, ani zde se nejedná o příznivý výsledek. **V dobrém stavu je jen polovina populací druhů ptáků.**

Nedostatky v kvalitě dat dokazuje i rozptýl ve výsledcích, dodaných státy. Například u přírodních stanovišť má hodnocení v kategorii stav nepříznivý – stabilní hodnotu od 18% (Itálie) až po 100% (Bulharsko). Podrobněji jsou tyto rozdíly a jejich důvody popsány jak v samotné Zprávě o stavu (str. 62), tak jejích přílohách (str. 40).

O důvodech, vedoucích k současnému stavu, vypovídá popis tlaků a hrozeb. Největší a bohužel stále negativní vliv má zemědělství, pak ekonomické tlaky. To má silný nádech dobře známého rozporu. EU a její státy na jedné straně přírodu chrání, na straně druhé zároveň vlastními aktivitami stále ničí nebo alespoň její stav nezlepšují. Zajímavé je, že státy v této části hodnotících zpráv často zmiňují nedostatek podpory ze strany místních samospráv. Je tedy jasné, že pro ně je ekonomický rozvoj bez vazby na jeho udržitelnost stále prioritou.

ZÁVĚR

Výsledek hodnocení stojí jistě za pozornost. Nic přesnějšího k dispozici neexistuje, a to ani ve formě červených seznamů pro druhy. Zároveň z hodnocení vyplývá, jaký je celkový stav přírody v EU. Ale také bohužel to, zda je EU schopna splnit svůj vlastní

„Hodnotící zprávy jsou koncipovány tak, že popisují stav, ale nemluví o tom, jak ho konkrétně zlepšit.“

cíl v oblasti biodiverzity do roku 2020. Tím je zvýšení podílu fenoménů ve stavu příznivém oproti výsledku periodě 2001 - 2006 (o 100% u přírodních stanovišť a 50% u druhů rostlin, živočichů i ptáků). Šance při současném trendu si každý domyslí sám. Hodnotící zprávy jsou koncipovány

tak, že popisují stav, ale nemluví o tom, jak ho konkrétně zlepšit. A to je také problémem pro širší uplatnění výsledků v praxi. Pro diskusi s těmi, kteří stav druhů a stanovišť opravdu ovlivňují, totiž potřebujeme jasné a opravdu přesnými daty podložené informace a z toho vyplývající doporučení. Bez ohledu na tento nedostatek by však **hodnotící zprávy měly být brány vážně těmi, kdo na politické či strategické úrovni rozhodují.** Koneckonců, je to hodnocení založené na legislativě, kterou by se měli řídit. Výsledky to ale nepotvrzují.

Za cenné připomínky k textu děkuji Carlosu Romaovi z Evropské agentury pro životní prostředí a Zdeňku Vermouzkovi z České společnosti ornitologické.

POUŽITÉ ZDROJE

- Elektronická verze „State of nature in the EU“ ke stažení [zde](#)
- Hodnotící zprávy druhů a přírodních stanovišť: [the Reference Portal for Article 17 of the Habitats Directive](#)
- Hodnotící zprávy druhů a přírodních stanovišť: [the Reference Portal for Article 12 of the Birds Directive](#)
- Souhrnný článek o výsledcích v [Natura 2000 Newsletter](#)
- Výsledky pro vybrané skupiny fenoménů jsou popsány ve vybraných článcích v časopise *Ochrana přírody* ([přírodní stanoviště](#), [bezobratlí](#), [obratlovci](#))